

Slovenska drama.

Poleg starih igravcev, ki so nam že znani, je „Slovensko dramatično društvo“ angažiralo mesto gdčne Rückove gdčno Otilijo Spurno, ki je dobra moč, a nima ravno posebno prikupljive zunanosti kot ljubimka. Kot naivka je prišla namesto gdčne Kreisove gdčna Ružena Noskova, ki je šele začetnica; a kljub temu, da nima še dosti rutine, se ji ta nedostatek skoro prav nič ne pozna, ker ga nadomešča njen naravni talent. Kot ljubimca moramo imenovati Jaroslava Tišnova, srednjega igravca, ki pa govori „češko“ slovenščino. Repertoar letošnjih dramskih predstav se je sestavil iz res svetovno znanih del; a menda se je vsaj dosedaj ozirala intendantca na prijazni pouk, ki ji ga podaje „Slovenski Narod“ z dne 23. novembra 1904 v 268. št.: „V prihodnje se ni treba nič ozirati na čutila klerikalcev.“ Kajti od vseh letošnjih res dobrih predstav smelo trdimo, da so pisane v duhu in tendenci, kot jo more odobravati le „Slovenski Narod“ in jo mora vpoštevati estetik v „Zvonu“ in „Slovanu“. Naša kritika pa ne stoji pod iniciativo gotovih krogov, ki so v slovenskem gledališču edino merodajni. Mi hočemo gledati na slovenskem odru igre, ki so boljše kot dosedaj proizvajane.

Otvoritvena predstava Sardoujeva „Domovina“ je privabila 29. septembra precej ljudi v hram slovenske Talije. Bila je tendenciozna uprizoritev; igrali so tako, da se je čutil vsakdo, ki ima sploh še kaj čuta za estetiko, popolnoma indigniranega in neprijetno dirnjenega. Omenjam samo prizora, ko je nesel frančiškan razpelo dvajset korakov pred drugim izprevodom, ki pelje drugoverce na morišče. Celo gledališče je buknilo v smeh, ko so na pozorišču tako predstavljali „verske nestrpnosti“! Sardou je spisal mnogo iger, od katerih ni ena ni klasična; veliko vlog je spisanih direktno za posamezne igravce. V njegovih igrah se vrsti efekt za efektom in ravno v teatralnem učinkovanju je Sardou mojster. Je pač Francoz. Vsaka njegova igra gotovo učinkuje pri občinstvu, in morda je ravno „Domovina“ s svojimi brutalnimi efekti prva. Ali ne bi res mogel pravi pisatelj opevati domovinske ljubezni na drug način? Tudi izza časa Albovega bi se dala uprizoriti cela igra brez teh grozovitih efektov. Morda ne bi hipoma delala istega vtiska, a zato bi bila trajne vrednosti. Igralo se je vobče dobro, saj je Sardou naslikal vse značaje tako, kot si jih more igravec le želeči. 8. novembra so igro ponavljali.

13. oktobra se je vprizorila češka drama „Žena suženj“, ki jo je spisala Gabrijela Preisova, znana češka pisateljica, ki je proslavila v češkem slovstvu tudi koroške Slovence. „Žena suženj“ igra med moravskimi Slovani in značaji so deloma kmetje, deloma tržani. Siloma se poroči Eva z neljubljenim možem, ki je pa blaga duša. Kmalu nato mu uide s

svojim prejšnjim ljubimcem, ki jo pa tudi kmaluz zapusti. To tira ubogo Evo v smrt.

V tej igri imamo veliko skiciranega, še dokaj mest bi se dalo lepo izpeljati; lepa so res ona mesta, ki so idilična. Tudi ta drama ima vse polno efektov. Pisateljica nas ni prepričala, da bi morala Eva ravnati tako, kot je ravnala; a če se je junakinja podala enkrat na to pot, kakor nam jo riše Preisova, potem je logična posledica koraka, ki izvira le iz ljubezni, a vere ne vpoštevata, edino le samoumor. Po naših mislih se morajo drame zakonolomstva zavreči. Pustimo take igre raje Francozom, ki imajo v tem že itak preveč prakse!

Tretja noviteta je bila Maksim Gorkij-Pjevskova „Na dnu“. To je drama proletarcev, ki pa ne zasluži tega imena, kajti Aristotelovih pravil bi zaman iskali v nji; to je le jakó originalna slika ruskih nižjih slojev. Tu je „rendezvous“ samih katilinarcev, tu se shajajo berači, tatovi, delomrzní, propadli in ubožani plemiči, morivci in vlačuge: toda vse te izvrške človeštva nam postavlja Gorkij v luč ljubezni, ki veleva: Odpusti! Vsa ta „sodrga“ živi le v spominu na prejšnje čase, dobro ve, kam pelje pot iz nočnega zavetišča, a ne ve nikamor drugam. Izkuša se rešiti, a se ne more; ker so ti ljudje brez ljubezni, so tudi brez moči. In ko spoznajo svoje brezupno stanje in vidijo, da jim ni nikjer stalne utehe, postanejo cinični, ironični in zvrtačajo vso krivdo na sovražno jim usodo. V sredo teh pomilovanja vrednih eksistenc pa je postavil Gorkij svojega apostola —: moža, ki trosi njegove ideje v tem brlogu, romarja Luka. Ko Luka vidi, kje je treba njegove pomoči, pride in izkuša s svojim nasvetom pomagati. On jim pridiguje in jih hoče poboljšati — z ljubeznijo. Toda to Lukovo delovanje je samo negativno, kakor vse delo Gorkega. Ko pride do dejanj, ko bi moral Luka poseči s svojo roko med nje, tedaj omaga, kajti on je junak samo v besedi. Dejanje je Gorkemu postranska stvar; podati je hotel le tipe originalov. V tej igri teme in hudodelstva pisatelj zahteva po pravici, da mora družba že na otroke dobro vplivati in jim kazati pot do pravih ciljev; pozneje, ko so že „ljudje“, je prepozno.

Gorkij je popoln materialist, in sicer materialist najbolj odurne vrste. Poglejmo Dostojevskega! Tudi ta nam je podal slike o proletarcih, a dobro je vedel, da umetnost ne obstoja samo v tem, da se podaje občinstvu dobro in slabo tako, kot je, ampak je vpošteval estetično pravilo, da se mora slabo le do gotove mere staviti v nasprotje z dobrim. „Na dnu“ bi iskali tega zaman; kajti Luka ne more biti sam protitež proti vsem lopovom, in če bi tudi hotel biti, nam ne zadostuje, ker je samo junak besede, ne pa dejanja. Kakor Sudermannu in Hauptmannu, tako manjka tudi Gorkemu one poživljajoče moči, ki jo imenujemo vero. Stikajo le po največjih beznicah, slikajo prešestnike, rišejo eksistence, ki niso vredne

teh talentov; dokazati hočejo, da je človek odvisen od svoje okolice, da mora to postati, v čemer živi: a pri vsem tem nimajo niti enega blažilnega vpogleda v človeško srce; bičajo človeške slabosti, ljudi hočejo pripraviti z nepravilnih potov na steze poštenja, napraviti hočejo iz njih ljudi, ki so vredni, da nosijo človeško ime, a pri vsem tem ne pokažejo, kako. To so ljudje, ki le negativno delujejo, a pozitivno stran te socialne bede prezirajo in je ne marajo vpoštevati; pridigujejo vedno le ljubezen, a ljubezni v pravem pomenu besede, verske ljubezni ne poznajo. To težko igro so ponavljali tudi 27. oktobra. Igrali so jo jako dobro.

Dne 16. in 22. novembra in 4. decembra popoldne so igrali „V znamenju križa“, katero sta priredila Dolcini in Bohrmann-Rieger. Tudi to je eden izmed neštevilnih dramatičnih poizkusov, prirediti za oder Sienkiewiczjev „Quo vadis?“ Tega krasnega romana popolnoma ne bodo mogli nikdar dramatizirati. Vendar se ga lotuje toliko pisateljev, ker so posameznosti za oder jako hvaležne.

Ta igra slika boj krščanstva s poganstvom in kaže zmago sv. vere v kljub vsemu zatiranju krvoločnega Nerona. Poganski prefekt Mark Superb prestopi v vrste kristjanov radi ljubezni do Merci in gre ž njo v smrt. Ta igra poveljuje ideale krščanstva. Preobrat prefekta pa je s samo ljubeznijo do ljubljene deklice premalo motiviran z ozirom na njegovo poznejšo smrt za novo vero. — Želeli bi samo, da se pri tej igri, ki pa nikakor ni umetniška, odstranijo ali vsaj oblaže efekti, kot jih dosegajo z natezalnico i. t. d. Igra je uspela dokaj dobro, saj se vsak le količkaj čuteči igravec lahko zamisli v te značaje, ki so mu simpatični.

Tudi francosko veseloigro „Japonsko vazo“, ki sta jo spisala Bilhaud in Hennekwin, smo gledali 8. novembra na našem odru. Bilhaud se odlikuje po svojem krasnem in jedrnatem dialogu in po ostri karakterizaciji značajev. „Japonska vaza“ je veseloigra salonskega značaja, nič banalnega ne najdemo v nji, in tudi oskodna mesta v nji lahko prezremo. Bilhaud ne rešuje v svojih igrah nikakega problema, marveč piše le zato, da se njegove igre proizvajajo.

Dne 24. novembra se je vprizorila Max Halbejeva „Mladost“, ki jo je pa že občinstvo samo odločno odklonilo, in težko je upati, da dobi dramatično društvo pri reprizi „Mladosti“ sploh še recimo petdeset gledavcev. „Mladost“ je tendenciozno delo znanega nemškega pisatelja, ki se je v tej igri, ki jo je cenzura dolgo časa prepovedovala, zaletel enkrat v katoliško duhovščino. Nič ne pomaga nasprotnikom, ko trdijo, da sta Hoppe in Žigorski vsakdanja tipa, kot jih nahajamo na stotine med duhovniki. Očividno je pa, da je Halbe hotel v svoji igri najodločnejše obsojati, da celo persifilirati nazore „fanatičnega“ kaplana. Že to, da postavi pisatelj spolno občevanje v župnišče, nam kaže jasno, kako je hotel „samo vsak-

danje“ tipe ustvarjati. Župnik Hoppe ima nečakinjo Anico pri sebi. Pride k njemu dijak, ki zapelje Anico. Bebec Amandus, ki ljubi na skrivnem tudi župnikovo nečakinjo, ustrelji po nesreči Anico med tem, ko je meril na svojega osemnajstletnega rivala. Nehote se spominjamo Cankarja, ki tudi uvaja otroke kot junake v igre. V „Mladosti“ je, če že abstrahiramo nenravno dejanje igre, tudi jako slabo motiviran padec Anice. Hipoma se vda svojemu ljubimcu, ne da bi se mu kaj branila, iz naravnega instinkta pa tudi ne ravna. Halbe je vstal v tej igri tudi kot apostol „proste ljubezni“. Kontrasta v igri sta župnik Hoppe, mož, ki je že star in ima mnogo izkušenj in ki je toleranten v vsakem oziru, ki je „blag“ in popustljiv, ter kaplan Žigorski, mlad Poljak, ki pa gori za svete ideale, ki je pač pravi duhovnik, strog, kjer mora biti, dober, a nikdar popustljiv. Ta kaplan, ki ga imenuje kritika „fanatičnega“, je skrajno nasprotnega mišljenja. Župnik je prepustljiv, kaplan pefanatičen. S takimi župniki, ki so pa gotovo le ljudje, kot si jih želijo liberalci, in ki v resnici med katoličani sploh ne eksistirajo, bi rad občeval Halbe, saj mož, kot je Hoppe, bi gotovo hvalil njegovo „Mladost“. Gledišče je bilo slabo obiskano; slovensko občinstvo se ni moglo ogreti na igro.

4. in 30. novembra ter 8. in 18. decembra popoldne so se uprizorili Govekarjevi „Legionarji“. Govekar je z „Legionarji“ hotel podati narodno igro, star motiv, kot ga najdemo v „Sreči in nesreči“ in v neštevilnih igrah od Schillerjeve Luise Millnerin do danes. Da se izrazimo kratko: Če ne bi igral Ježa gospod Verovšek tako krasno, kot ga igra, bi opravičeno trdili, da bi igre nihče ne šel gledat. Niti ene same misli nismo našli v igri, samo Rak pove enkrat „globoko“ misel: Vojaka pa ne v hišo, če ni vojske, duhovnika pa le ob zadnji uri. Mislim, da bi dramatično društvo samo sebi koristilo, če bi nadomestilo to „dobro“ igro z Finžgarjevim „slabim“ — „Divjim lovcem“.

V tej sezoni se je še igrala 2., 9., 15. in 23. oktobra burka „Rezervistova svatba“. 9. oktobra popoldne smo gledali „Revčka Andrejčka“, 1. in 6. novembra pa pri razprodanem gledišču Raupachovega „Mlinarja in njegovo hči“. 20. novembra popoldne so igrali „Šiviljo“.

A. R.

82

Slovenska opera.

Priljubljeni tenorist g. Orželski je še ostal; drugo osebo so: Marija Skalova, primadona; Evgenija Klemensova, koloraturna pevka; Marija Stolz, mezzosopran in alt; Ema Kučerova, subreta; Jan Ouřednik, bariton; Peršl, bas; Lebeda, liričen tenor, in edina domača moč, ki se pa odlikuje po krasnem glasu, Julij Betetto. 4., 7. in 23. oktobra so peli Meyerbeerove „Hugenote“, ki so skladateljevo najboljšo delo. „Hu-